

V 19. a na počátku 20. století převažovala krajinářská malba nad figurální. Byla ovlivněna romantismem a později realismem. Až do konce 19. století se v českém malířství nepřestaly prolínat oba tyto směry, vlivy německé i francouzské. Vzniká řada krajinářských škol. Příležitost hledat nové podněty a rozvíjet krajinomalbu poskytla mladé generaci zejména Mařákova krajinářská škola na pražské Akademii výtvarných umění. Jedním z mnoha talentů této školy byl malíř krajinář a básník František Kaván.

Narodil se 10. září 1866 ve Víchovské Lhotě u Jilemnice. Jeho rodiče byli chudí chalupníci. Měl pět sourozenců, z nichž tři záhy zemřeli. Když bylo Františkovi čtrnáct let, začal studovat na gymnáziu v Hradci Králové. Rodiče se studiem souhlasili a doufali, že ze syna bude kněz.

Na gymnáziu psal František básně, které věnoval své studentské lásce Ludmile. V roce 1894 byla v brněnské Nivě uveřejněna jeho báseň *V nemoci*. Po dobu studia v Hradci Králové Kaván také namaloval několik menších obrazů: *Lhota Bradlecká* (1886), *V lese na Skalce* (1887), *Telegrafní tyče* (1887), *Zimní krajina s bruslaři* (1888). Některé z nich poslal Juliu Mařákovi na Akademii výtvarných umění, aby je posoudil, a zároveň žádal o přijetí na tuto školu. Mařákovi se obrázky líbily. Poznal v Kavánovi výjimečný talent, a tak ho v roce 1889 přijal bez zkoušky. Kavánovými spolužáky byli Antonín Slavíček, Bohuslav Dvořák, Jaroslav Panuška, Václav Březina a další. V rámci studia se konaly malířské exkurze zejména v Peruci, Zákolanech, Okoři a Budňanech u Karlštejna.

V roce 1892 Kaván namaloval několik obrazů s námětem tání: *Rozlítina kalné vody z tání* a *Tání*. Také maloval menší obrazy, které jsou více realistické, např. *Naše pole*. Nejznámějším obrazem z tohoto tvůrčího období je *Ponikelská Dola*, zobrazující dvě protilehlé stráně. Působí velice střídmě a vyváženě. Připomíná Chittussiho *Údolí Doubravky*. *Naše jáva* – lesní zátiší se stromy a potokem odpovídá duchu Mařákovy školy. Moderně působí obraz *Stromy ve Víchovské Lhotě*.

Hlávkovo stipendium, které Kaván obdržel v roce 1893, mu umožnilo pobyt v Krkonoších, kde studoval přírodu a čerpal z ní inspiraci ke svým obrazům. Ze zimy je *Krajina na sněhu* (1893) a několik menších obrázků. V létě odjel Kaván do jižních Čech, kde hledal nové motivy. Oblíbil si rybník Kaňov.

Roku 1894 Kaván vytvořil do té doby svůj největší obraz *Podmrak*. Jedná se o širokou krajinou scénérii, s jednoduchou travnatou cestou, po které se jezdilo na pole, s křovím a vysokou oblohou. Obraz zakoupil architekt Hlávka a díky němu se toto dílo dostalo v roce 1900 do Paříže na Světovou výstavu. Kaván za *Podmrak* získal diplom a zlatou medaili. V roce 1894 Kaván namaloval stejně velký obraz *Frantova náladička*, zobrazující krajinu s obilným polem a průhledem do krajiny, a zároveň napsal báseň s názvem *Náladička*, která byla uveřejněna v Nivě (1894). Téma obrazu

Frantova náladička Kaván použil v několika dalších dílech (např. **Silnice na Rezek**) nebo přizpůsobil pro malbu opony pro křížlické divadelní ochotníky.

Kaván velmi obdivoval tvorbu Chittussiho, a proto se v roce 1895 vydal do jeho rodiště v Železných horách – do Ronova nad Doubravou. Vedle několika menších prací (**Kaňkovy vrchy v Železných horách, Lichnice**) zachytil tento kraj i na velkých plátnech: **Na Zlatém potoce pod Železnými horami, Železné hory – Na potoce Třemošnickém** (1895). Obraz **Plochá krajina** s motivem kamenů na louce vznikl na Pardubicku. Chudobu krkonošského kraje malíř zobrazil na plátně **Chalupy v Roudnici v Podkrkonoší**. V roce 1895 maloval v Krkonoších větší obrazy: **Žalý s Hrabačovem, Jilemnice** a **Na vzduchu domova**.

V roce 1896 se František Kaván oženil s Helenou Váňovou a odstěhoval se do Bojanova na Chrudimsku. V bojanovském období je hlavním námětem Chrudimka – **Bojanov na Chrudimce, Na Chrudimce u Bojanova, Podzimní motiv na Chrudimce** a jiné. Když měl Kaván pocit, že zajímavé náměty vyčerpal, jezdil za romantikou do Českého ráje, aby se zavděčil profesoru Mařákovi. V době, kdy pobýval v Pardubicích u bývalého spolužáka Hrušky, přišla zpráva o úmrtí Mařáka. Kaván se rozhodl, že se do Prahy na Akademii nevrátí. V období 1896 až 1899 byl ovlivněn symbolismem. Ztotožnil se s programem Moderní revue a jeho tvorba zahrnovala obrazy, kresby, ilustrace a symbolicky laděné verše, které publikoval v časopisech Niva, Rozhledy, Nový život, Moderní revue a Volné směry. Obrazy z té doby – **Odtékání** (1896), **Chátrání** (1896), **Klekání** (1897) a **Milosrdenství přetrvá** (1897) – byly vystaveny v roce 1898 na první výstavě Mánesa; mají znaky symbolismu i dekadence.

Kaván se často stěhoval – po Týništi nad Orlicí následovalo nedaleké Blešno u Třebechovic. Odtud jezdil malovat na Hradecko a Pardubicko. Na jeho obrazech se objevují jako motiv vrby (**Vrby v krajině, Vrby u potoka**). V rozmezí let 1898–1899 namaloval **Příprašek**, zobrazující stylizované, mírně se svažující stráně. Spolupracoval také s básníkem a anarchistou S. K. Neumannem z Nového kultu.

V létě roku 1900 se manželé Kavánovi odstěhovali do Železnice u Jičína, kde prožili čtyři šťastné roky. Zasloužila se o to zejména Helena, jež se starala se o domácnost a také o prodej obrazů. Po příjezdu do Železnice Kaván maloval menší obrazy: **U lesa**, emotivně laděné **U můstku, Po bouřce** a realističtější **U Haratických nemelou, Kde hořela Vokšická pila**. Velmi často použil motiv stromu (**Nálada od Železnice, Po západu**). Obraz **Přeháňky od Tábora** se zasněženou plání se stromy připomíná svou kompozicí baladicky laděný obraz **Na vzduchu domova**.

V roce 1904 Kavánovi koupili domek ve Vítanově. Po dvou letech ho prodali a vrátili se na Jičínsko do Nové Vsi nad Popelkou. V okolí našel Kaván novou inspiraci (např. **Zima v Nové Vsi nad Popelkou**). Do Vítanova se manželé přestěhovali podruhé v roce 1909. Kaván vytvořil řadu obrazů

inspirovaných zdejší krajinou (*Naše sousedství ve Vítanově*), z okolí Chrudimky je barevně laděné *Tání na Chrudimce*.

Za první světové války byl Kavánův bratr odveden na vojnu. František Kaván proto odjel domů, aby se postaral o matku a sestru. Prožíval nelehké období, protože ke hmotným starostem přibyla i starost o zdraví jeho ženy Heleny. V létě 1922 se Kavánovi odstěhovali do Libuně na Jičínsku. Zdravotní stav paní Heleny se zhoršil. Naposledy se stěhovali v roce 1925 na Vysočinu do Svobodných Hamrů – do bývalé roubené hospody z roku 1794 na břehu Chrudimky. V červnu 1926 se řeka rozvodnila a Kavánovi museli před stoupající vodou utéct na půdu. Paní Kavánové se tehdy velice přitížilo a potřebovala být nutně dopravena do nemocnice. Kvůli velké vodě se však do nemocnice nedostala včas a v létě zemřela.

Ve Svobodných Hamrech maloval Kaván své oblíbené motivy (*Borovina u Trhové Kamenice, Růžový mráček, Zima ve Rváčově, Ráno*) a poetický obraz zimy s mistrně zvládnutou technikou – *Zima v Dřevíkově*. Nejznámější obrazy jsou *Cesta k zapadlému malíři* a *Přesýpání nálad* – znázorňující zimní krajinu s mraky. Pro výstavu „Julius Mařák a jeho škola“ vytvořil Kaván v roce 1929 *Podzim na silnici u Hlinska*. Stal se členem Jednoty umělců výtvarných a byl jmenován čestným členem Sdružení výtvarných umělců severočeských.

V květnu 1930 se malíř oženil s Pavlou Šírovou, vdovou po pardubickém malíři Janu Šírovi. Zájem o Kavánovo umění vzrůstal a s ním i množství objednávek. Byly uspořádány také mnohé výstavy, většinu z nich organizovala Jednota umělců výtvarných. První výstava se konala v Praze v Rubešově galerii v roce 1931. Ve stejném roce se Kaván stal členem České akademie věd a umění. Postupně mu ubývaly síly a byl často nemocný. Tvořil jednodušší obrázky, které byly často napodobovány, zvláště ve třicátých letech. Na počátku německé okupace namaloval jeden z posledních obrazů – *Malé Krkonoše*.

František Kaván zemřel 16. prosince 1941 v Libuni. Dnes tohoto malíře připomíná pomník ve Svobodných Hamrech. Stojí naproti roubené hospodě, která v letech 1925 až 1930 patřila Kavánovým. Na pomníku je nápis: „Tvořil a žil mezi námi.“

(Zpracovala: Bohumila Louvarová)